

MİLLETLERARASI KÜTÜPHANECİLER FEDERASYONU VE DÜNYA ENFORMASYON KÜTÜPHANELERİ *

Gülten GÖKAY

Türkiye Ticaret Odaları,
Sanayi Odaları ve
Ticaret Borsaları Birliği
Kütüphane Müdürü

I — Milletlerarası Kütüphaneciler Federasyonu :

Bugün hızla gelişen teknolojinin, özellikle sanayileşme döneminde olan ülkeler için çok büyük önem kazanması, teknoloji transferini ön plâna geçirmiş bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, ekonomik kalkınma ve ekonomik bağımsızlık sorunları da bütün dünya ülkelerini ilgilendiren ve etkileyen hayati konular haline gelmiştir. *Bütün bu gerçekler karşısında bugün, özellikle kalkınmakta olan memleketler, kalkınma plânları ve millî politikaları çerçevesindeki çalışmalarını bilimsel metotlara, teknik ve ekonomik gelişmelere ve en son haber ve bilgilere dayalı olarak yürütmek zorunda olduklarını anlamış bulunmaktadır.* Bu sonuç, memleketleri en son haber ve bilgilerin toplandığı, teknik ve ekonomik ko-

nulardaki önemli ve gerekli dokümanların ve çeşitli yayınların sağlanarak analiz edildiği ve ilgililere sunulduğu merkezler olan «Enformasyon ve Araştırma Kütüphaneleri» ne önem vermeye zorlamış, bu tür merkezlerin her önemli kuruluşunda açılmasına öncelik ve hız verilmiştir.

Her memlekette giderek adedi artan Haber ve Bilgi Merkezlerinin çalışmalarını ve hizmetlerini daha yararlı ve etken bir duruma getirmek amacıyla milletlerarası bir koordinasyon ve danışma kuruluşuna duyulan ihtiyaç da büyümüş ve kütüphanecilik ve enformasyon konularında memleketler arasında ve milletlerarası ilişkilerde büyük bir gelişme kaydedilmiştir.

Bunun sonucu olarak, dünyadaki kütüphanecilik ve enformasyon faaliyetlerinin tek merkezi kuruluşu olan «Uluslararası Kütüphaneciler Federasyonu (IFLA)», bu alandaki çeşitli sorunların ele alınarak

* X. Kütüphane Haftası dolayısıyla 30 Mart 1974 Cumartesi günü, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Kütüphanesi'nde verilen konferans.

tartışıldığı, tasnif, kodlama, bibliyografya ve standardizasyon gibi konularda milletlerarası çözümlere varıldığı bir danışma kurulu olarak büyük bir rol oynamaya başlamıştır.

IFLA, her yıl bir başka ülkede genel kurul toplayarak, yıl içindeki komite çalışmalarını sonuçlandırır, ayrıca yeni problemleri saptayarak tedbir ve karar almak üzere çalışma programları hazırlar.

İlk kongresini 1928 yılında Roma'da yapan Federasyon, 39. son kongresini Fransa'da Greneblo şehrinde toplamıştır. 71 ülkeden gelen 800 delegenin katıldığı toplantılarda ana konu «Uluslararası Bibliyografik Kontrol» idi. Bunun yanı sıra Alt Komitelerce incelenen başlıca konular şunlar olmuştur :

Kütüphanecilik eğitimi
Teknik ve ekonomik araştırmalar
Sosyal ve özel kütüphaneler
Yayın mübadelesi
Seri eserler
Telif hakkı
Patentler
Otomasyon

Üniversite kütüphaneleri ve millî kütüphaneler

Kongrede alınan başlıca karar ve tedbirler :

1. Bibliyografik kontrol konusunda millî ve milletlerarası bibliyografya enstitüleri, enformasyon kuruluşları ve kütüphaneler arasında işbirliği yoluyla standard bir bibliyografya örneğinin hazırlanması,

2. Çeşitli yayınları toplamak, kodlandırmak ve analiz ederek araştırmacıya duyurmak için millî ve milletlerarası bir enformasyon plânının uygulanması,

3. Genel olarak bibliyografik künyenin saptanması,

4. Her memleketin kendi yayınları için özel bibliyografik künyenin saptanması,

5. Memleket yayınlarının millî bibliyografyalar yoluyla dünya memleketlerine duyurulması ve bunların mübadelesi,

6. Çeşitli yayınların fiş, fotokopi ve mikro - film gibi yollarla çoğaltılarak millî bibliyografya enstitüleri ve merkezi kuruluşlar aracılığı ile uluslararası mübadelesi,

7. Kütüphaneler arasında yapılacak işbirliği yoluyla Uluslararası Ekonomi Kütüphaneleri Rehberi'nin hazırlanması,

8. Afiş, fotoğraf, kart postal gibi kütüphane malzemelerinin standardizasyonu.

Sonuç olarak, kütüphanecilik ve bilimsel enformasyon yöntemleri üzerinde olumlu yenilikler ve gelişmeler getirmesi bakımından IFLA Kongresi her memleketin kendi ekşiğini anlaması ve bunu giderecek çarelere başvurması bakımından katılanlar için çok yararlı olmaktadır. Ayrıca alınacak en büyük ders, çeşitli ülkelerde örnek çalışmalar veren Kütüphaneci Derneklerine ülkedeki kütüphanecilerin gösterdikleri ilgi ve gönüllü hizmettir.

Dilekler :

Memleketimizin kütüphanecilik hayatına büyük katkısı olması gereken Türk Kütüphaneciler Derneğimizin, yukarda belirtilen çalışmalarından örnek alarak ve kütüphanecilerimizin maddi ve manevi destek ve yardımlarıyla, kütüphaneciliğimizin gelişmesinde daha faal ve etken bir rol oynamasını candan diliyoruz. Ayrıca, Kütüphanecilik Kürsüsü ile TBTAk gibi bilimsel enformasyon kuruluşu tarafından, memleketimizdeki kütüphanelerde toplanan zengin bilgi kaynaklarından, enformasyon ve dokümantasyon açısından nasıl yararlanılacağı, bu konudaki problemin çözülmesi ve kütüphaneler ve enformasyon merkezleri arasında işbirliğine gidilmesi gibi hususlarda gönüllü ve bilimsel yardımlar yapılmalıdır.

II — Dünya Enformasyon Kütüphaneleri ve Merkezleri :

Fransa'da Ekonomi Kütüphaneleri :

Bugün, Fransa'da ekonomik kalkınma sanayileşme, iş ve işçi problemleri, çevre sağlığı gibi hükûmetin çalışma programına giren çeşitli konuların incelenmesi, rapor haline getirilmesi ve bunlar üzerinde olumlu kararlar alınabilmesi için ekonomi kütüphanelerinin ve enformasyon merkezlerinin oynadığı rol çok büyüktür. Bu merkezlerde dünya ve memleket konjonktörü üzerindeki

en son haber ve bilgilerin toplanması, teknik ve ekonomik konulardaki gelişmeleri kapsayan dokümanların seçilerek ilgililere ulaştırılması işi milli bir görev sayılmakta, bu işi yapan merkezler de milli enformasyon büroları olarak nitelendirilmektedir. Bu bakımdan, merkezlerarası koordinasyonun sağlanması, devlete ve bütün sektörlerle düşen bir resmi hizmet olarak ele alınmaktadır.

A. Alınan başlıca tedbir ve çareler :

- a. Bilgi kaynaklarının saptanması,
- b. Çeşitli sektörlerdeki kuruluşların ve enformasyon merkezlerinin aralarında işbirliği yapmaları,
- c. Ekonomi alanındaki kütüphanelerin ve enformasyon birimlerinin geliştirilmesini öngören bir politikanın izlenmesi,
- d. Ekonomik dokümanlar fonunun kurulması,
- e. Ekonomik enformasyon alanında eğitim programlarının uygulanması.

B. Fransa'daki başlıca enformasyon merkezleri :

- a. Centre National d'Information pour le Progrès Economique

Yayını : Information sur l'information

- b. Maison des Sciences de l'Homme et institué

Yayını : Unités de Documentati-
on intéressant les Sciences Sociales
et Humaines

c. Bibliothèque Nationale

Yayını : Répertoire des Bibli-
othèque et organismes de Documen-
tation

d. L'Association Française des
documentalistes et des bibliothécaire
spécialisés

Yayını : Répertoire des docu-
mentalistes concernés par l'économie

e. Direction de la Documenta-
tion, Service de Premier Ministre
administrations de l'Etat

f. La Commission de Coordina-
tion de la documentation Administ-
rative

g. Direction des Bibliothèque
et de la lecture publique, Ministère
de l'Education Nationale.

Sonuç : Görüldüğü gibi enfor-
masyon alanındaki hizmet ve faali-
yetleri yürüten, koordine eden ve
değişik yönleriyle ele alan özel ve
resmî kuruluşların fazlalığı ve çe-
şitliliği, Fransa'da bu konuya ne ka-
dar önem verildiğini bize ispatla-
maktadır.

**Finlandiya'da Kütüphanecilik ve
Enformasyon Faaliyetleri :**

Finlandiya'da bugün 400 Araş-
tırma Kütüphanesi ve 9 milyon cilt
kitap mevcut bulunmaktadır. 1968
yılında yayınlanan ilgili bir komite-

nin raporu gereğince, bu kütüpha-
nelere gelen kitapların listelerinin
çıkarılması, fiş ve bibliyografyala-
rın mübadelesi, haber ve bilgilerin
ulaştırılması gibi konularda kütüp-
hanelerarası işbirliği sağlanmış, bö-
ylece bir milli enformasyon sistemi-
nin ağı kurulmuştur. Ayrıca önemli
konularda koleksiyon toplayan mer-
kezi milli kütüphaneler de mevcut-
tur. (Sosyoloji, istatistik, işletme
ekonomisi gibi konularda). Üniver-
site kütüphaneleri de birer araştır-
ma merkezi olarak hizmet görmekte-
dir.

Bir yeni sistem önerisi :

1970 yılında Millî Eğitim Bakan-
lığı bünyesi içindeki Bilimsel Enfor-
masyon ve Araştırma Kütüphanele-
ri Konseyi, teknoloji, psikoloji, tıp
gibi özel alanlarda enformasyon ser-
visinin kurulmasını önermiştir. Bu
öneriye göre :

a. Kültürel ve bilimsel konular-
daki enformasyon ihtiyacını karşı-
lamak üzere ekonomi, eğitim, tarım
gibi başlıca önemli konularda haber,
bilgi ve doküman toplamakla görev-
li kılınan «Millî Enformasyon Mer-
kezleri»nin kurulması,

b. Topladıkları ve taradıkları
dokümanlara göre bu konularda bil-
gi sağlayacak «Özel Servis Merkez-
leri»nin faaliyete geçmesi,

c. Araştırmacıları ilgili merkezle-
re göndermekle görevli olan «Refe-
rans Merkezleri»nin hizmete açılma-
sı,

d. Bütün bu merkezlerin arasında işbirliğini gerçekleştirmek ve gelişmeyi sağlamak amacıyla bir «Koordinasyon Birimi»nin kurulması öngörülmüştür.

Bir değişik uygulama :

Finlandiya'da «Pazarlama Enstitüsü» adıyla kurulu bir enformasyon dağıtım merkezi mevcuttur. Bu kuruluş, memleket içinde ve dışındaki kitaplar, periyodikler, makaleler, konferans ve kongre tebliğ ve zabıtlarını toplayarak araştırmacı olan müşterilerine para karşılığında sağlamaktadır. Ayrıca bazı özel konularda yayınlanan kitap, araştırma, kanun, makale gibi dokümanların listelerini de talep üstüne hazırlamaktadır. Amacı ticari görünmekle birlikte bu tür acil enformasyon servislerinin bulunması yararlı olmaktadır.

Kanada Bankası Kütüphanesi :

İdare ve malî bakımlardan kuruluşu gibi bağımsız, herhangi bir kütüphane sistemine girmeden işleyen bir enformasyon merkezi bir haber ve bilgi verme bakımından memleket etüdleri için kaynak olabilecek basılmış ya da basılmamış her çeşit yayınları, hükümet raporlarını, araştırma ve etüdleri toplar araştırmacıya sunar ve fişlerini toplu kataloga girmek için Millî Kütüphaneye gönderir.

Kütüphane koleksiyonunun % 80'ini hükümet dokümanları, etüdler,

projeler ve teknik raporlar teşkil eder. Kütüphanenin en önemli görevi, millî enformasyon arşivinde eksik bulunan basılmamış dokümanları toplamasıdır. Ayrıca maliye ve bankacılık konularında eksiksiz bir koleksiyona sahip ve bu alandaki enformasyon ve dokümantasyon hizmetlerini yürütmede tek güvenilir kaynak olmayı amaç edinmiştir. Bunun yanı sıra, makaleler bibliyografyası, abstraklar ve seri eserler kataloğu hazırlayarak araştırmacının kendi sahasına giren konularda aradığı her tür bilginin bulunmasını sağlar.

Polonya Sosyal Kütüphaneleri :

Sosyo - ekonomi alanında Polonya'da 30 kütüphane mevcuttur. Bunlar, üniversite, bilimsel kuruluş ve araştırma enstitüleri kütüphaneleridir. Görevleri, bilimsel araştırmaların geliştirilmesine, sosyal ilimler alanında öğrencilerin eğitilmesine, memleketin sosyo - ekonomik yönden kalkınmasına yardımcı olmak ve bilgi ışığı tutmaktır. Bu görev, merkezler arasında sağlanan sıkı işbirliği ve gönüllü çalışmalar yoluyla gerçekleşmektedir.

Polonya'da merkezi kütüphane görevini İstatistik ve Plânlama Okulu Kütüphanesi görmektedir. Fakülte kütüphanelerinin koleksiyonları ve çeşitli enformasyon hizmetleriyle katkıları büyüktür. Ayrıca İstatistik ve Plânlama Okulu Kütüphanesinin işbirliği ile yılda 2 defa Polonya kütüphanelerine gelen ya-

bancı yayınların kataloglarını hazırlar ve dağıtır. Ayrıca periyodik listeleri de çıkarılır.

Enformasyon hizmetlerindeki özellikler :

a. Kütüphanecilikle ilgili anahtar sözcüklerin ve terimlerin listeleri hazırlanır.

b. Bilimsel enformasyonun, öğrenciler ve araştırmacılar tarafından uygulanmasını sağlamak için eğitici çalışmalar yapar.

c. Eski yayınların katalogları hazırlanır.

d. Her kütüphane, konusuyla ilgili olarak bibliyografya hazırlar.

e. 1957 yılından beri Milletlerarası Ekonomi Bibliyografyası Enstitüsü ile işbirliği yaparak her yıl, Polonya'da ekonomi alanında yayınlanan eserlerin listesini hazırlayıp gönderir.

f. Ekonomi konusundaki enformasyon yöntemlerinin gelişmesiyle ilgili çalışmaları izler ve yararlı olanları uygular.

g. Dokümanların türüne göre örnek yöntemler seçer.

h. Enformasyon kullanıcısı ve uygulayıcısı için ayrı yöntemlere göre hizmet görür.

i. Yayın toplamada bilgi sahibi ve uzmanlarla işbirliği yapar.

Rusya'da Enformasyon Sistemi ve Kütüphaneler :

Rusya'da kütüphaneler, devlet tarafından düzenlenen bir sisteme

göre yönetilir ve bütün kütüphanelerin görevi memleketin kültürel ekonomik ve sosyal kalkınmasına yardımcı olmaktır.

A. Sistemin Özellikleri :

a. Yayınlanan kitaplar hakkında doğru ve ayrıntılı bilgi almak için yayınevleri ile yapılan işbirliği,

b. Diğer ülkelerde yayınlanan eserler için basıldığı ülkeden bilgi toplama,

c. Basılacak kitaplar hakkında da aynı şekilde bilgi toplama ve listelerinin çıkarılması,

d. Bibliyografyaların ve çıkacak yayınların basın yoluyla halka duyurulması,

B. Sistemin işlemesi :

a. Bibliyografya çıkarılması, kütüphaneler hakkında bilgi toplama, gelen yayın listelerinin birleştirilerek katalog haline getirilmesi ve çeşitli enformasyon faaliyetlerinin duyurulması işi devlet tarafından yürütülür.

b. Her basılan kitaptan bir örnek merkeze gelir ve bibliyografik kontrol tek merkezden yapılır.

c. Toplanan yayınlar gruplara ayrıldıktan sonra bir standard yöntemle tasnifi yapılır, aynı tür yayınların özetleri çıkarılır, bunlar için bibliyografyalar hazırlanır.

d. Milli bibliyografya çıkaran organların bünyesinde işbirliği fikri ve ahenk sağlanır.

e. Bibliyografyaların süreleri için bir standard uygulanır.

f. Karşılana ve cevaplandırılan müracaatların kaydı tutulur, istatistik çıkarılır.

g. Telif haklarının envanteri çıkarılır.

h. Periyodikler, makaleler ve kitaplar için 1927 yılından beri fiş basılmakta ve kütüphanelerle araştırma kuruluşlarına ve eğitim kurumlarına gönderilmektedir. (1973 yılında basılan kart adedi 370 milyondur.)

i. Fiş çıkarma için 1961 Paris Konferansında alınan Milletlerarası Katalog Kuralları uygulanmaktadır.

j. Her tür yayın için milletlerarası standard bibliyografik künye kabul edilmiştir.

C. Yayın kontrolü :

a. Rusya'da basılan her yayından bir kopya yayınevi tarafından önce çeşitli şehirlerde bulunan Kitap Odalarına gider, sonunda Kitap Odaları Birliği denilen merkezi bir kuruluştaki toplanır. Kitabın basılma izni bundan sonra verilir. Böylece millî bibliyografya kontrol altına alınmış olur.

b. Bibliyografik kontrol devlet tarafından iki şekilde gerçekleştirilir :

— En son çıkan yayınların listelerinin çıkarılması,

— Yayınlar hakkında bilgi veren istatistiklerin çıkarılması.

c. Rusya'da bibliyografya bir mi basılmış olan her tür yayındır. Kitabın her cildi, bölümü, seri eserler ayrı bir yayın olarak ele ve kayda alınır.

UNISIST'in hazırladığı Uluslararası Enformasyon Programı :

UNESCO Teşkilâtının sosyal ilimler alanındaki Dokümantasyon ve Enformasyon Komitesi, dünya kütüphanelerinin doküman toplama analiz, tasnif gibi konularda karşılaştığı başlıca problemleri uluslararası yöntemlerle halletme amacıyla bir enformasyon programı hazırlamıştır.

Alınması Gereken Tedbirler :

a. Çeşitli dokümanların tanımında, tasnifi ve bibliyografik künyelerinin çıkarılmasında uygulanacak uluslararası yöntem ve kuralların saptanması.

b. Seri eserler için uluslararası bir yöntemin uygulanması,

Yayınlar :

Principes de l'ISDS

Internationale Standard Serials Numbers

Liste Mondiale des Périodiques Spécialisés dans les Sciences Sociales.

c. Uluslararası Kütüphanecilik ve Enformasyon terimleri sözlüğünün hazırlanması,

Yayınlar :

UNESCO - Thesaurus pour le traitement de l'information en sociologie.

OECD - Macrothesaurus.

d. Uluslararası enformasyon merkezleri, kütüphaneler ve bilgi bankaları arasında kooperasyon ve işbirliğinin sağlanması,

e. Kodlandırma, kayda alma gibi çeşitli işlemleri basitleştirme,

f. Enformasyon uzmanlarının ve uygulayıcılarının teorik ve pratik alanlarda eğitilmesi ve yetiştirilmesi,

g. Primer yayınların yayınevleri ile özel konulardaki gazete ve dergi editörleri ve redaktörleri arasında görüş birliği ve işbirliğini gerçekleştirerek yayınların biçiminde, kapsamında ve düzeninde birlik ve ahenk sağlama,

h. Enformasyon bilim ve tekniğinde araştırmaların geliştirilmesine yardımcı olmak, enformasyon transferinin en olumlu biçimlerde yapılması için araştırmacının ve yaptığı etkinliğin özelliği, amacı ve yönetimi üzerinde incelemeler yapmak ve sonuçlara ulaşma,

i. Teknik ve ekonomik enformasyon alanında milli enformasyon kaynaklarının saptanması,

j. Kalkınan memleketler için özel olarak üretici ve tüketicinin ihtiyaçlarına uygun olarak ayrı tip enformasyon hizmetlerinin sağlanması ve yeni özel olanakların aranması.

Sonuç :

Dünyada büyük bir hızla artan bilgi üretimi karşısında, bilgi açlığını gidermek amacıyla çeşitli ülkelerin ne kadar büyük bir çaba ve faaliyet içinde olduklarını gördükten sonra, memleketimizde de bu konunun hızla ve bilimsel yollardan bir çözüme ulaştırılması gereği ortaya çıkmıştır.

Bu yayın akımından, kalkınmamızı gerçekleştirmede bize ışık tutacak bir kaynak olarak yararlanabilmemiz için, kütüphanecilik ve enformasyon alanında olumlu gelişmeler sağlayacak, Türkiye'de bir milli enformasyon sistemini gerçekleştirecek ve özellikle araştırma ve ihtisas kütüphaneleri arasında koordinasyon kuracak bir hükümet politikasının saptanması zamanı gelmiştir. Bu alanda hükümetçe alınacak tedbir ve kararların uygulanması halinde, kütüphaneciler, enformasyon ve dokümantasyon uzmanları aralarında sıkı bir işbirliği ve milli bir görev anlayışı içinde çalıştıkları takdirde memleketimizin bilgi ihtiyacı karşılanacaktır.